Ivan Halász¹

Święta Korona w węgierskiej Ustawie zasadniczej z 2011 r.

Słowa kluczowe: Święta Korona, Ustawa Zasadnicza Węgier z 2011, aksjologia konstytucji

Keywords: Holy Crown, Fundamental Law of Hungary 2011, axiology of the constitution

Streszczenie

Przyjęcie nowej węgierskiej Ustawy zasadniczej było możliwe, ponieważ konserwatywno-prawicowa koalicja partii Fidesz i chrześcijańskich demokratów (KDNP) uzyskała w 2010 w parlamencie większość dwóch trzecich głosów. W preambule wzięto pod uwagę głównie chrześcijańsko-konserwatywny i narodowy punkt widzenia historii i polityki. Jej tekst charakteryzuje się ideologicznością, historycyzmem i pewnym archaizmem terminologicznym. Częścią składową tego trendu jest również ponowne włączenie Świętej Korony do tekstu konstytucji i powrót do koncepcji konstytucji historycznej. Po zmianie systemu w 1989 r. zainteresowanie koroną i jej znaczenie symboliczne zaczęło szybko rosnąć. Do rzeczywistej publicznoprawnej „reaktywacji” i „rehabilitacji” Świętej Korony doszło dopiero w procesie ustawodawczym po 2010 r. W Ustawie zasadniczej z 2011 r. Święta Korona pojawia się dwukrotnie – najpierw w preambule, a następnie w części normatywnej poświęconej symbolice państwowej. Uznanie Świętej Korony za symbol konstytucyjno-państwowej ciągłości i jedności narodu jest w tej formie nowym elementem we współczesnym węgierskim porządku prawnym.

¹ Autor jest profesorem w Instytucie Europy Środkowej Wydziału Polityki Publicznej, Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, Czechy. E-mail: halivan@freemail.hu.

Summary**Holy Crown in the Hungarian Basic Law of 2011**

The adoption of the new Hungarian Fundamental Law is a result of the victory of right wing and conservative coalition (Fidesz–KDNP) in the election of 2010. The christian-conservative and national point of view of the history and policy is characteristic for the preamble of Fundamental Law. Its text is very ideological, historical and archaical. The part of this trend is the reincorporation of the Hungarian Saint Crown to the text of Fundamental Law and paralelly the revitalization of the theory of historical constitution too. The interest to the Crown and its symbolical meaning has growed directly after the transition in 1989, but the certain „rehabilitation” and „reactivation” of the Saint Crown in the public law is the result of the constitution-making after 2010. The recognition of Saint Crown as a symbol of the constitutional/state continuity and unity of nation is in this form the new element in the current legal order of Hungary.

Nowa węgierska Ustawa zasadnicza została przyjęta przez jednoizbowy parlament 25 kwietnia 2011 r., ale weszła w życie dopiero 1 stycznia 2012 r.. Z punktu widzenia prawa konstytucyjnego na pewno chodzi o interesujący dokument, który już od momentu swojego przyjęcia budzi zainteresowanie węgierskich, ale także zagranicznych prawników. Również różne instytucje europejskie zwróciły na niego uwagę, ale przyjęły raczej krytyczne stanowisko w sprawie postanowień, które przyniosła nowa węgierska Ustawa zasadnicza i późniejsze jej nowelizacje². Celem owej publikacji nie jest jednak analiza stanowisk organizacji i instytucji.

Przyjęcie nowej Ustawy zasadniczej było możliwe, ponieważ konserwatywno-prawicowa koalicja partii Fidesz i chrześcijańskich demokratów uzyskała w parlamencie większość dwóch trzecich głosów, a według poprzedniej konstytucji większość ta była wystarczająca do uchwalania Ustawy zasadniczej. Głosy partii opozycyjnych nie były konieczne. Sytuacja ta przełożyła się

² Por. Komisja Wenecka Rady Europy, opinia 614/2011 (CDL-AD(2011)001) (28.03.2011), report Tavaresa, członka EP UE z 2013 r.

na pewnego rodzaju jednostronność brzmienia preambuły do nowej konstytucji. W preambule wzięto pod uwagę głównie chrześcijańsko-konserwatywny i narodowy punkt widzenia. Liberalne i lewicowe wartości nie zostały w preambule do nowej Ustawy zasadniczej niemal wcale uwzględnione³.

Preambuła Ustawy zasadniczej niesie oficjalną nazwę *Narodowe wyznanie wiary* lub *credo* i jest jednym z najdłuższych tego rodzaju dokumentów w całej Europie. Jej tekst charakteryzuje się wspomnianym już wyżej wyrażonym osadzeniem w konkretnym systemie wartości, ideologicznością⁴, historycyzmem i pewnym archaizmem terminologicznym, który jest również obecny w części normatywnej nowej konstytucji. Sąd najwyższy otrzymał inną nazwę – Kuria⁵, mniejszości narodowe i etniczne znów zyskały miano narodowości, a przez pewien czas rozważano nawet powrót do dawnych nazw samorządowych jednostek administracyjnych, do czego jednak w końcu nie doszło. Częścią składową tego trendu jest również ponowne włączenie Świętej Korony do tekstu konstytucji i powrót do koncepcji konstytucji historycznej.

Węgierskie klejnoty koronne należą do najlepiej zachowanych w republikańskiej Europie. Ostatnio były wykorzystane 21 listopada 1916 r., kiedy w Budapeszcie został koronowany na króla Węgier ostatni Habsburg – Karol IV. Od tego momentu nie doszło już do żadnej koronacji, choć w latach 1920–1945 Węgry były oficjalnie królestwem, na jego czele stał jednak admirał Miklós Horthy jako regent. Sądy ogłaszały wyroki w imieniu Świętej Korony, która odgrywała również ważną rolę w symbolice państwowej. Węgierska korona królewska pochodzi jeszcze ze średniowiecza. Data jej dokładnego powstania nie jest znana, ale historycy przyjmują, iż pomimo istnienia pojęcia „Święta Korona Świętego Stefana” nie zdobiła ona nigdy głowy pierwszego koronowanego władcy Węgier, ponieważ wtedy jeszcze nie istniała.

W znanej we współczesności formie powstała dopiero w późnym średniowieczu, prawdopodobnie w XIV lub XV wieku poprzez połączenie dwóch

³ A. Jakab, *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, Budapest 2011, s. 180.

⁴ Wspomniany aspekt ideologiczny jest wyraźny przede wszystkim w porównaniu z tekstem konstytucji węgierskiej z roku 1989, która była w małym stopniu zideologizowana, co związane jest głównie z kompromisowym charakterem owej konstytucji. Z drugiej strony prawdopodobnie dlatego niemal wszystkie partie i ugrupowania przyjęły ten projekt konstytucji, który przez 20 lat potrafił ustabilizować węgierską scenę polityczną.

⁵ Tak nazywała się węgierska najwyższa instancja sądowa przed rokiem 1945.

różnych koron (tzw. „łacińskiej” i „greckiej”). Na monetach w mniej więcej współczesnej naszym czasom formie pojawia się w XV wieku⁶. Choć według tradycji historycznej pierwszy węgierski król został koronowany w Ostrzyhomiu, faktycznym miastem koronacyjnym w średniowieczu był Székesfehérvár (dawniej po polsku Białogród Stołeczny lub Białogród Królewski). Według prawa, by koronacja była ważna, musiały zostać spełnione pewne warunki: koronacja musiała odbyć się w tradycyjnym mieście koronacyjnym, a arcybiskup ostrzyhomski – prymas Kościoła katolickiego wkładał na głowę przyszłego króla Świętą Koronę. János Szalolyai został koronowany w 1526 r. jeszcze w mieście Székesfehérvár, podobnie jak w 1527 r. jego konkurent, Ferdynand I Habsburg. Od 1563 r. aż do 1830 r. węgierscy królowie byli koronowani w Bratysławie, która stała się miastem koronacyjnym, ponieważ w XVI wieku Turcy zajęli Budę, Ostrzyhom, a także Székesfehérvár. We wspomnianym wyżej okresie tylko trzech królów nie było koronowanych w Bratysławie – Ferdynand III, który został koronowany w 1625 r. w mieście Sopron, Józef II, który w ogóle nie otrzymał węgierskiej korony i Franciszek I, którego koronowano w Budzie. W 1830 r. miała miejsce ostatnia bratysławska koronacja (Ferdynand V), a ostatnich dwóch królów Węgier koronowano już w Budzie, lub w Budapeszcie⁷: Franciszka Józefa w 1867 r., a już wspomnianego Karola IV w 1916 r.⁸

U schyłku średniowiecza Święta Korona jako najważniejsza relikwia państwowa zaczęła powoli oddzielać się od osoby konkretnego króla, przede wszystkim wtedy, kiedy na czele całego państwa nie stał już koronowany król. W okresie tym powstała teoria, że pierwotnym źródłem i tym, kto wyłącznie sprawuje władzę państwową jest naród, który władzę tę powierza w ręce króla. Na Węgrzech sytuacja taka zaistniała w 1401r., kiedy król Zygmunt Luksemburski został pojmany, a zamiast niego władzę w imieniu Świętej Korony sprawowała rada krajowa, używająca na swej pieczęci właśnie podobizny Świętej Korony. Od 1440 r. na dokumentach królewskich Święta Korona pojawiała się obok znaku królewskiego, a czasem nawet występowała jako pierw-

⁶ A. Zsoldos, *A Szent Korona. A korona a történelemben és a nemzeti hagyományban*, História, 2000, http://www.historia.hu/archivum/2000/000506zsoldos_szent.htm (20.12.2017).

⁷ Budapeszt powstał oficjalnie w roku 1873.

⁸ Zob. G. Pálffy, *Magyarország harmadik koronázóvárosa. Pozsony nagy korszaka*, „Rubicon” 2017, nr 1–2, s. 20.

sza⁹. W XV wieku Święta Korona oznaczała już właściwie państwo i całe feudalne, podzielone na poszczególne stany społeczeństwo. Liczne dokumenty mówią o terytoriach, które podlegają jej jurysdykcji, o prawach i wierności w stosunku do niej. Do połączenia organicznego spojrzenia na państwo z ideą Świętej Korony doszło w końcu w ważnym kodeksie Tripartitum z początku XVI wieku. Jego autorem był István Werbőczy, ale pomimo tego, iż nigdy kodeks ten nie został zatwierdzony przez sejm, po pewnym czasie wszedł w życie i miał wpływ na kształtowanie się myślenia o prawie. Doktryna o Świętej Koronie stała się częścią politycznej codzienności Węgier. Było to szczególnie istotne w okresie rozdzielenia państwa na części podległe Turkom, na Siedmiogród i na resztę królestwa Węgier, podlegającą Habsburgom. Doktryna ta stała się ważną bronią przeciwko absolutyzmowi władców¹⁰. W XIX wieku w wyniku politycznej i społecznej modernizacji i stworzenia systemu konstytucyjnego (najpierw w 1848 r., a potem w 1867 r.) naturalną kolejną rzeczą było, iż doktryna ta została częściowo usunięta w cień, ale całkowicie nie popadła w zapomnienie. Jeszcze w XX wieku powstawały o niej ważne prace z dziedziny historii prawa.

Interesujące były dalsze losy Świętej Korony po 1945 r. Pod koniec II wojny światowej ówczesny nazistowski kolaborancki rząd Ferencza Szállasiego wywiózł koronę z Budapesztu, aby nie wpadła ona w ręce wojsk sowieckich. Strażnicy korony zakopali ją w końcu niedaleko Salzburga, potem zaś, dostawszy się do niewoli, zdradzili Amerykanom, gdzie ukryte są klejnoty koronne. Amerykanie przez pewien czas pilnowali Świętej Korony we Frankfurcie nad Menem, a potem przewieźli ją do USA. W związku z ociepleniem się stosunków między demokratycznym Zachodem a komunistycznymi Węgrami Jánoša Kádára na początku stycznia 1978 r. Święta Korona była przez Amerykanów przewieziona z powrotem do Budapesztu i zwrócona Węgom. Jednym z amerykańskich warunków było, aby tę cenną relikwię przejęli przedstawiciele węgierskiego społeczeństwa, a nie partii komunistycznej¹¹. Po powrocie na Węgry Święta Korona została wystawiona w węgierskim Muzeum Narodowym. Nie mogła odgrywać jednak żadnej roli w warunkach panowania

⁹ I. Egyed, *A mi alkotmányunk. Magyar Szemle Társaság*, Budapest 1943, s. 84.

¹⁰ Ibidem, s. 86–87.

¹¹ Kádár nem lehetett részese a korona hazatérésének. Múlt-kor, 2008. január 7, <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=19269> (20.12.2017).

reżimu komunistycznego. Nie znajdowała się nawet jako symbol w węgierskim herbie państwowym, który został całkowicie zmieniony i odzwierciedlał raczej sowieckie niż węgierskie tradycje.

Po zmianie systemu w 1989 r. zainteresowanie koroną i jej znaczenie symboliczne zaczęło szybko rosnąć. Z koroną związana jest również jedna z najbardziej zideologizowanych dyskusji w budapeszteńskim parlamencie, do której doszło pod koniec 1989 r. i w pierwszej połowie 1990 r. Dyskusja ta dotyczyła pozornie marginalnego problemu – formy herbu państwowego. Ówczesne spektrum polityczne zdecydowało o powrocie do tradycyjnego herbu węgierskiego, składającego się z dwuramiennego krzyża stojącego na trzech pagórkach i kolorów typowych dla pierwszej węgierskiej dynastii królewskiej – Arpadów, jednak politycy nie potrafili dogadać się w kwestii tego, czy herb powinien zawierać również Świętą Koronę czy też oficjalnym symbolem powinien być tzw. znak Kossutha bez korony. Powstanie tego znaku wiąże się z przywódcą antyaustriackiego narodowego i liberalnego powstania z lat 1848/1849 Lajossem Kossuthem. Znak ten był używany na przełomie lat 1918 i 1919, potem przez kilka lat po 1945 r., by w końcu stać się symbolem antystalinowskiego powstania 1956 r. Paradoksalnie był również wykorzystywany przez reżim Jánosa Kádára – właśnie Kádár pomógł Rosjanom stłumić wspomniane powstanie. Chodziło, i do dziś chodzi, o symbol związany z silną republikańską i narodową tradycją i z walkami niepodległościowymi. Dlatego właśnie dyskusja nie przebiegała wyłącznie między partiami politycznymi, ale również w samym łonie poszczególnych partii. Zwolennicy korony w godle argumentowali, iż chodzi przede wszystkim o symbol państwowości, ich przeciwnicy widzieli w nim przede wszystkim symbol monarchii. Parlament wydał decyzję dopiero w lecie 1990 r. i wybrał wariant z koroną w herbie. Węgierskie społeczeństwo zaakceptowało ją i herb w takiej formie nie podlega już obecnie dyskusjom¹².

Koronie w latach 90. nie była jeszcze przypisywana jakaś szczególna rola, może z wyjątkiem niektórych skrajnie konserwatywnych kręgów, które istniały wtedy na peryferiach węgierskiego życia politycznego. Zainteresowanie Świętą Koroną powróciło znów w 2000 r., kiedy na Węgrzech świętowano

¹² O kwestii tej szerzej zob. I. Halász, G. Schweitzer, *Szimbolika és közzög*, Pozsony 2010, s. 85–101.

milennium państwowości, czyli tysiąclecie założenia państwa. Władzę sprawował wtedy rząd premiera Viktora Orbána¹³, i rząd ten przygotował ustawę numer I z 2000 r., upamiętniającą założenie państwa węgierskiego przez św. Stefana, a także Świętą Koronę. Opinia publiczna zapamiętała tę ustawę jako tzw. ustawę koronną¹⁴.

Ta stosunkowo krótka ustawa rozpoczyna się długą preambułą, która poświęcona jest przede wszystkim działalności pierwszego węgierskiego koronowanego władcy, który uznawany jest za założyciela państwa i króla, który włączył Węgry do chrześcijańskiej Europy. W preambule znajdowała się deklaracja, że Święta Korona żyje w węgierskiej świadomości narodowej i jest częścią jej tradycji jako relikwia, która ucieleśnia ciągłość węgierskiego państwa i jego niezależność. Z okazji obchodów tysiąclecia państwa węgierski parlament zdecydował się przenieść koronę i inne klejnoty koronne (czyli jabłko, berło i miecz) z gmachu węgierskiego Muzeum Narodowego do parlamentu. W muzeum pozostał jedynie płaszcz królewski. Było to spowodowane względami technicznymi (konserwacja). Na stronie drugiej Ustawy znalazło się postanowienie, iż klejnoty koronne należy udostępnić szerokiej publiczności i podczas świąt narodowych dostęp do nich jest bezpłatny. Święta Korona znalazła się pod ochroną parlamentu, którego posłowie są reprezentantami narodu.

Parlament przyjmując ustawę zadecydował również o utworzeniu Kapituły Świętej Korony, która według aktualnych postanowień składa się z prezydenta republiki, premiera, marszałka sejmu, prezesa Trybunału Konstytucyjnego i Kurii oraz prezesów Węgierskiej Akademii nauk oraz Węgierskiej Akademii Sztuk¹⁵. Kapituła Świętej Korony, która posiada moc decyzyjną

¹³ Rząd koalicji partii Fidesz, konserwatywnego forum Węgier oraz partii agrarnej sprawował władzę w latach 1998–2002. Pierwotnie rozważano powstanie nowej preambuły do ówczesnej węgierskiej konstytucji, ale w końcu uznano, że powstanie państwa zostanie wspomniane w specjalnej ustawie.

¹⁴ Podczas głosowania w liczącym 386 posłów Parlamencie na tak głosowało 223 posłów, 65 posłów było przeciw, a 61 wstrzymało się od głosu. Największe zastrzeżenia do nowej ustawy mieli liberałowie, ale ostrożni byli również socjaliści.

¹⁵ Ostatnio powołana akademia była założona dopiero po przyjęciu nowej Ustawy zasadniczej w roku 2011, która to ustawa w swoim tekście akademię wyraźnie wspomina. Oznacza to, iż w roku 2000 akademia jeszcze nie istniała. Prezes Sądu Najwyższego stał się tym samym członkiem Kapituły tylko o nieco wcześniej, oczywiście dawno przed rokiem 2012.

pod warunkiem obecności przynajmniej trzech jej członków, powinna zbierać się pod przewodnictwem prezydenta republiki co najmniej raz w roku. Decyzje są przyjmowane zwykłą większością głosów podczas głosowania. Kapituła podejmuje decyzje dotyczące umieszczenia i przechowywania korony i pozostałych insygniów, ma prawo podejmować kroki dotyczące renowacji klejnotów koronnych, pilnuje przestrzegania przepisów o ich ochronie, ma prawo wydać zgodę na przygotowanie wiernej kopii korony i pozostałych klejnotów koronnych, a także na ich badania naukowe. Wewnętrzne regulacje ustala sama Kapituła, za członkostwo w Kapitułe nie pobierane jest wynagrodzenia, a kroki prezydenta jako prezesa Kapituły nie podlegają kontrasygnacji¹⁶.

Święta Korona została wykorzystana przez ustawodawcę raz jeszcze, w 2001 r., kiedy została przyjęta ustawa numer LXII o Węgrach żyjących w krajach sąsiadujących (oprócz Austrii). Ustawa ta w szerszych kręgach opinii publicznej zyskała nazwę tzn. ustawy o rodakach poza granicami¹⁷. Na podstawie ustawy tej została stworzona tzw. *Węgierska karta (Karta węgierskiego członka rodziny)* jako nowy dokument potwierdzający przynależność od narodu węgierskiego poza granicami Węgier i uprawniający do korzystania z niektórych korzyści, które ustawa specyfikuje. Choć sama ustawa nie wspomina takich szczegółów, dokument ten, który formalnie bardzo przypomina paszport, nie zawiera węgierskiego herbu, ale kontury Świętej Korony. Jest to spowodowane prawdopodobnie przyczynami natury praktycznej – w innym przypadku dokument ten rzeczywiście do złudzenia przypominałby paszport, co mogłoby powodować problemy w relacjach międzynarodowych.

Do rzeczywistej publicznoprawnej „reaktywacji” i „rehabilitacji” Świętej Korony doszło dopiero w procesie ustawodawczym po 2010 r. W Ustawie zasadniczej z 2011 r. Święta Korona pojawia się dwukrotnie – najpierw w preambule, a następnie w części normatywnej poświęconej symbolice państwowej. Napisano w niej, że w herbie znajduje się Święta Korona. Znak ten umieszczony jest bezpośrednio w dokumencie Ustawy. W tym przypadku doszło jednak jedynie do przejęcia starszego tekstu.

¹⁶ Zob. tekst ustawy: 2000. évi I. törvény a Szent István államalapításának emlékééről és a Szent Koronáról https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0000001.tv (20.12.2017).

¹⁷ Zob. A 2001. évi LXII. törvény szomszédos államokban élő magyarokról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0100062.TV (20.12.2017).

Bardziej interesująca wydaje się być kwestia pozycji Świętej Korony w preambule. Preambuła ta zawiera następujące zdanie: „Respektujemy osiągnięcia naszej historycznej konstytucji i Świętą Koronę, która ucieleśnia konstytucyjną ciągłość Węgier i jedność narodową. Nie uznajemy przerwania ciągłości naszej historycznej konstytucji, do którego doszło w wyniku obcych okupacji”. Ustęp 3 artykułu R) Ustawy zasadniczej zawiera jednocześnie następujące sformułowanie: „Uchwały Ustawy zasadniczej należy interpretować w zgodzie z ich celem, jak również z Narodowym Wyznaniem Wiary i osiągnięciami naszej historycznej konstytucji”.

W tekście tym pojawia się więc logiczne rozróżnienie pojęcia konstytucji historycznej i Świętej Korony i nie jest wspomniana średniowieczna doktryna o Świętej Koronie, która wtedy była właściwie doktryną chroniącą niezależność Węgier. Trzeba również wspomnieć, iż preambuła nadmienia tylko jedną osobę historyczną – świętego Stefana. Po nim otrzymała nazwę Święta Korona, lub też inaczej rzecz ujmując jemu poświęcona jest Święta Korona, choć on sam nigdy jej nie nosił, a w jego czasach korona ta we współczesnej nam formie jeszcze nie istniała. Święty Stefan został wspomniany w preambule jako założyciel państwa i władca, który sprawił, iż Węgry stały się częścią chrześcijańskiej Europy. Oczywiście jasne jest, iż ustawodawca z 2011 r. właściwie przejął owo sformułowanie z preambuły ustawy numer I z 2000 r.

Uznanie Świętej Korony za symbol konstytucyjno-państwowej ciągłości i jedności narodu jest w tej formie nowym elementem we współczesnym węgierskim porządku prawnym. Do dziś jedność narodu ucieleśniał przede wszystkim prezydent republiki, który miał według tekstu konstytucji z lat 1989/1990 również za zadanie nadzorować demokratyczne funkcjonowanie państwa. Rolę tę przypisuje mu również Ustawa zasadnicza. Jednakże w 2011 r. prezydent nie stał się – w odróżnieniu od Świętej Korony – symbolem konstytucyjnej i państwowej ciągłości. Właśnie tym różni się Ustawa zasadnicza w sposób pryncypialny od polskiej konstytucji przyjętej w 1997 r., która w ustępie 1. artykułu 126. deklaruje, że prezydent jest nie tylko najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej, ale także gwarantem ciągłości władzy państwowej.

Przejawia się tu prawdopodobnie inne doświadczenie historyczne Węgrów i Polaków z tzw. rządami na uchodźstwie¹⁸. W węgierskiej historii praktycznie

¹⁸ O polskim rządzie na emigracji zob. m.in. M. Kallas, *Historia ustroju Polski X–XX w.*, Warszawa 1999, s. 365–368.

brakuje takiego doświadczenia historycznego, choć pojawiały się pewne znaki, ale nigdy nie doszło do realizacji pomysłu rządu na uchodźstwie¹⁹. Lajosowi Kossuthowi, przywódcy ruchu oporu przeciwko Habsburgom w latach 1848/1849 udało się wprowadzić emigrować przez Turcję do Europy Zachodniej, niemniej jednak nie potrafił stworzyć sieci emigrantów na miarę *Hotelu Lambert* Adama Czartoryskiego. Razem z nim na emigrację udał się również pierwszy minister spraw zagranicznych Kázmér Batthyány i pracowali w niektórych stolicach Europy jako emisariusze. Kossuth-emigrant był jednak raczej samotnikiem. Wyjątek stanowił 1859 r., kiedy to Kossuth razem z generałem Györgyem Klapką i László Telekim założyli we Włoszech „Węgierskie Kierownictwo Narodowe”, wspierane przede wszystkim przez włoski rząd. Próba ta, mająca na celu stworzenie pewnej wspólnej formy reprezentującej węgierskie postulaty rewolucyjne za granicą, skończyła się jednak fiaskiem²⁰. Nieco podobna sytuacja zaistniała pod koniec II wojny światowej. W 1944 r. pierwszy węgierski prezydent, a od 1919 r. prozachodni demokratyczny emigrant hrabia Mihály Károlyi próbował w Londynie zgromadzić podobnie jak on myślących – czyli lewicujących i demokratycznych – emigrantów w Węgierską Radę. Udało mu się wprowadzić ową radę powołać, niemniej jednak nie zdobył takiej pozycji i uznania jak czechosłowacka²¹ i polska emigracja w Londynie podczas II wojny światowej²².

Pytaniem pozostaje, czy w przypadku podobnego kataklizmu, jakim była II wojna światowa, jest „bardziej praktycznym” symbolem konstytucyjnego i państwowego kontinuum prawowity prezydent republiki „z krwi i kości”, czy też Święta Korona, która jest przeciw z praktycznego punktu widzenia przedmiotem nieożywionym bez własnej woli politycznej. Naturalnie taką

¹⁹ Z drugiej strony jest interesujące, że w czeskiej i słowackiej tradycji konstytucyjnej (i w prawie konstytucyjnym) w żaden sposób nie przejawiała się pełna sukcesów czechosłowacka tradycja emigracyjna z czasów I i II wojny światowej. Czechosłowackiemu rządowi na emigracji udało się nawet w lecie 1918 roku osiągnąć to, iż został uznany jeszcze przed powstaniem niezależnej Czechosłowacji.

²⁰ I. Bába, B. Baller, I. Halász, N. Tóth, *A magyar külügyi igazgatás alapjai*, Dialog Campus, Budapest 2016, s. 49.

²¹ O czechosłowackim państwie na emigracji zob. J. Kuklík, *Vznik prozatímního Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1940*. UK, Praha 1996.

²² Zob. G. Jeszenszky, M. Károlyi, *Hős, balek vagy áruló?* „Rubicon” 2010, nr 10, s. 39–44.

wolę polityczną można później przypisać, ale pomimo wszystko chodzić będzie o pewnego rodzaju interpretację.

Pojawienie się Świętej Korony w dyskursie publicznym od 1989 r. aż do dnia dzisiejszego zawsze wywoływało ideologiczne spory dotyczące republiki i republikanizmu. Pomimo iż w okresie tym nigdy nie powróciła kwestia restauracji monarchii, dyskurs ten zawsze istniał, choć jego intensywność malała. Przejawiło się to także podczas procesu tworzenia nowej konstytucji po wyborach w 2010 r. Co więcej właśnie wtedy kwestia Świętej Korony pojawiła się chyba najwyraźniej, jeśli weźmiemy pod uwagę okres od końca II wojny światowej. Jej „zagwarantowaną konstytucją rewitalizację” wsparła jeszcze dodatkowo również zmiana oficjalnej nazwy państwa.

Od 1 stycznia 2012 r., kiedy Ustawa zasadnicza weszła w życie, oficjalna nazwa państwa brzmi Węgry zamiast dotychczasowej nazwy Republika Węgier. W pewnym stopniu chodzi o większą zmianę niż umieszczenie korony w preambule do konstytucji. Z drugiej strony tekst konstytucji deklaruje, że ustrojem politycznym Węgier jest republika. W tym przypadku pozostaje wątpliwe, jaki sens miała właściwie zmiana oficjalnej nazwy państwa i przyłączenie się do takich państw, jak Bośnia i Hercegowina, Rumunia i Ukraina, które to państwa w swojej oficjalnej nazwie również nie używają oznaczenia ustroju politycznego.

Zmiany tej nie wyjaśnili również w sposób satysfakcjonujący nawet jej inicjatorzy z obozu rządzącego, chociaż kilkakrotnie podejmowali takie próby. Poseł Gergely Gulyás, który wraz z europosem Józsefem Szájerem aktywnie brali udział w przygotowaniach tekstu Ustawy zasadniczej skonstatowali na przykład, że ustrój republikański nie odgrywał w węgierskiej historii tak dużej roli, która usprawiedliwiłaby umieszczenie go w oficjalnej nazwie państwa²³. József Szájer przedstawiał argumenty podkreślające ciągłość państwa – według niego tysiącletnia nazwa Węgry lepiej wyraża ową ciągłość²⁴. Oficjalna nazwa państwa w skomplikowanym XX wieku jednak wielokrotnie ulegała zmianie²⁵. Z tego punktu widzenia zmiana nazwy państwa mo-

²³ B. Ablonczy, *Az alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel*, Budapest 2011, s. 59.

²⁴ Ibidem s. 59.

²⁵ Do roku 1918 obowiązywała oficjalna nazwa Królestwo Węgierskie, które było częścią dualistycznej monarchii Austro-Węgierskiej. Pod koniec roku 1918 państwo w wyniku obywatelsko-demokratycznej rewolucji stało się na kilka miesięcy Węgierską Republiką Ludową

głaby się wydawać pewnego rodzaju ułatwieniem sytuacji, jeśli prorządowi politycy nie staraliby się w różny sposób relatywizować wartości republikanizmu i umniejszać jego rolę, a także wciąż nie podkreślali niezakorzenie ustroju republikańskiego w węgierskiej tradycji społecznej. Z drugiej strony politycy ci – prawdopodobnie w celu uspokojenia emocji – w 2011 r. bagatelizowali również znaczenie samej zmiany nazwy państwa. Nie wyjaśnili jednak, dlatego poświęcili tej zmianie tak wielką uwagę.

Naturalnie sytuacja nie jest tak prosta, jak może się niektórym politykom wydawać. W końcu przecież nawet ultrakonserwatywne Węgry admirała Horthyego nie były prawdziwym królestwem, czyli monarchią²⁶. Do wsparcia rzeczywistych tendencji monarchistach na Węgrzech po 1989 r. brakowało zawsze konkretnego symbolu, konkretnego znaczenia i, co również istotne, odpowiedniego polityka, lub w szerszym kontekście uznawanej dynastii panującej²⁷. Może właśnie dlatego rozwiązanie, zarysowane w obecnej Ustawie zasadniczej Węgier (w więc „reaktywacja” Świętej Korony, „antyrepublikańska” zmiana nazwy państwa i jednocześnie deklarowanie istnienia republiki) wydaje się być niekonsekwentne, nieco chaotyczne i nie do końca przemyślane. Prawdopodobnie dopiero później okaże się, jaki był właściwie konkretny cel wprowadzonych zmian, jeśli w ogóle jakiś cel owym zmianom przyświecał²⁸.

Literatura

Ablonczy B., *Az alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel*, Budapest 2011.

Bába I., Baller B., Halász I., Tóth N., *A magyar külügyi igazgatás alapjai*. Budapest 2016.

(w rzeczywistości chodziło jednak raczej o republikę demokratyczną). Od marca do lipca 1919 roku Węgry były Węgierską Republiką Rad – czyli republiką sowiecką. Podczas rządów admirała Horthyego Węgry stały się znów królestwem. Ustawą nr 1 z roku 1946 Węgry otrzymały nazwę Republika Węgierska, nazwa ta obowiązywała do roku 1949, kiedy komuniści zmienili nazwę na Węgierska Republika Ludowa. W październiku 1989 roku ogłoszona została Republika Węgier, a nazwa ta obowiązywała do końca 2011 roku.

²⁶ Jeden z ówczesnych austriackich prawników Adolf Merkl scharakteryzował węgierski system jako „rojalistyczną republikę”.

²⁷ Może z wyjątkiem Ottona Habsburga, ale podkreślanie ważnej roli Habsburgów w historii Węgier było w obozie nacjonalistycznym zawsze dosyć ambiwalentne.

²⁸ P. Takács, *A rózsza neve: Magyar Köztársaság*, Budapest 2015, s. 49–50.

- Egyed I., *A mi alkotmányunk. Magyar Szemle Társaság*, Budapest 1943.
- Halász I., Schweitzer G., *Szimbolika és közjog*, Pozsony 2010.
- Jakab A., *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, Budapest 2011.
- Jeszzenszky G., Károlyi M., *Hős, balek vagy áruló?*, „Rubicon” 2010, nr 10.
- Kádár nem lehetett részese a korona hazatérésének*, „Múlt-kor” 2008, január 7, <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=19269>.
- Kallas M., *Historia ustroju Polski X–XX w.*, Warszawa 1999.
- Kuklík J., *Vznik prozatímního Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1940. UK*, Praha 1996.
- Pálffy G., *Magyarország harmadik koronázóvárosa. Pozsony nagy korszaka*, „Rubicon” 2017, nr 1–2.
- Takács P., *A rózsa neve: Magyar Köztársaság*, Budapest 2015.
- Zsoldos A., *A Szent Korona. A korona a történelemben és a nemzeti hagyományban*, História, 2000, http://www.historia.hu/archivum/2000/000506zsoldos_szent.htm.